

1991–2001) och med bättre skäl menar Dunn att en diskussion av berättelserna om den tomma graven och mötena med den Uppståndne både kan och bör behandlas i en historisk undersökning av Jesus. Hans slutsats av den analysen (kap. 18) är att upphovet till dessa traditioner troligen är att något hände med Jesus själv, snarare än (bara) i lärjungarnas inre (876).

Vad blir då DUNNs slutliga bild av Jesus? Hans «New Perspective on the Jesus Tradition» (motsvarande det «New Perspective on Paul») som Dunn varit med om att formulera) så som man finner det sammanfattat på sid. 885–890, är trots allt ganska likt den bild som framställdes av exv. Günter Bornkamm i hans bok *Jesus von Nazareth* för nästan femtio år sedan: Jesus är en person som inte gör anspråk på någon messiansk titel, men som ser sig själv som Guds talesman och agent i den av gudsríkets närhet präglade yttersta tiden, en person vars budskap Israels folk skall tro på och handla efter. Han tillmätte kanske eller kanske inte sin död någon sonande betydelse, men räknade med att Gud skulle bekräfta och upprätta honom på andra sidan döden, som han gick emot med öppna ögon. Han hade en gemenskap omkring sig, men ville inte skapa en kyrka. Hans bild av gudsríket och av sig själv kunde inte formuleras i vare sig det första eller det tjugoförsta århundradets prosa, utan uttrycktes helt i ett metaforiskt, antydande bildspråk, där inte ens alla bilder tillsammans utgör en «grand narrative».

Bokens fördel är att muntlighetsperspektivet verkligen används i de konkreta texttolkningarna och traditionshistoriska resonemangen och att den genomsyras av en historikers tilltro till att källmaterialet ger kontakt med en verklig person och inte bara en textvärld. Svagheten ligger i dess inte färdigarbetade blandning av djärva nydaningar och konventionell vetenskaplig ortodoxi i både metodiskt och innehållsligt avseende. Sammanfattningsvis får den ändå bedömas som ett verkligt läsvärt arbete och ett steg framåt i en viktig historiografisk genre.

Bengt Holmberg

Birgitta Laghé: »Den Evangeliska Mariavägen till enhet«. *En studie av Paulina Mariadotters spiritualitet (Bibliotheca Theologiae Practicae 73)*. 280 sid. Artos, Skellefteå 2004.

Birgitta Laghés doktorsavhandling i kyrkovetenskap vid Uppsala universitet förtjänar uppmärksamhet ur flera aspekter. Hennes diskreta men tydliga teori-användning är föredömlig. Här finns inget av de kompendier över inläst teori- och metodlitteratur, som numera tynger så många historiska avhandlingar. Istället koncentrerar sig förf. på de teoretiska ramar som

verkligen används och fungerar i avhandlingen. Hon anknyter till Alf Härdelins spiritualitetsdefinition, där teologiskt lärande, kyrklig praxis och historisk och social situation bestämmer det andliga liv, i vilket kristna människor gestaltar sin tro, men avvisar ett tänkt motsatsförhållande mellan spiritualitetsforskning och fromhetsforskning. Genom att fokusera på personen gör hon tydligt att relationen mellan Gud och människa handlar om en erfaren verklighet — en intrinsikal religiositet. Andra teoretiska ramar är Antoon Geels definition av mystik erfarenhet och Niels Christian Hvidts teori om profetia. Från Kajsa Ahlstrand har Birgitta Laghé hämtat och ytterligare utvecklat distinktionen mellan den lilla och den stora traditionen, där den stora traditionen «traderas av religiösa specialister, har en skriftlig kanon och bestämda kultplatser», medan den lilla växer fram i vardagen, «förs vidare av ickespecialister och utövas i hemmen och på andra platser där människor möts». Poängen är att även den lilla traditionen influerar den stora, men den lilla undersöks här först, eftersom den behöver mejslas ut «utan att den kvävs av den stora traditionens tolkningsföreträde». Det är en metodisk fördel. Dessa distinktioner blir särskilt intressanta i arbetet med att formulera regel, konstitution och ordning för avläggande av löften.

Avhandlingens uppgift bestäms som att undersöka betydelsen av mystik och profetisk erfarenhet för Paulina Mariadotters spiritualitet, sambandet mellan spiritualiteten och framväxten av en «liten» tradition, hur ordenslivets grundprinciper levde vidare i en evangelisk-luthersk tradition, samt hur den «lilla traditionen» står i dialektiskt samspel med den «stora». Uppgiften är viktig, intresseväckande, och väl genomförd.

Gunvor Norrman/Paulina Mariadotter (1903–85) ägnade sig i 45 år åt att bygga upp och konsolidera Mariadötrarna av Den Evangeliska Mariavägen till enhet. I jämförelse med övriga systragemenskaper i Svenska kyrkan är det den enda som vunnit större anslutning. Kongregationens andliga rötter ligger i Oxfordgrupprörelsen. Här kunde förf. tydligare gjort klart att det faktiskt är genom att bryta med Oxfordgruppen och bygga upp en ny, gruppinspirerad gemenskap, där särskilt delningen, «sharing», spelar en stor roll, som Paulina Mariadotter förverkligar sin kallelse. Till Frank Buchmans efterkrigsprogram för Moral Re-Armament genom förvandlade demokratier förhåller hon sig relativt sval, med koncentration på en mera kristocentrisk linje, där Oswald Chambers betraktelser spelar en kontinuerligt viktig roll. Det blir därför lite för enkelt när förf. skriver att «vad Frank Buchman förverkligade på ett makroplan förverkligade Paulina Mariadotter på ett mikroplan».

Avhandlingen är föredömligt disponerad. Genom att inledningen följs av ett längre kapitel om huvudper-

sonens liv och kallelse, och först därefter av ett avsnitt om klosterlivets avveckling under 1500-talet och återkomst under 1800- och 1900-talen, förs läsaren direkt in i avhandlingens ämne. Därefter kommer huvudkapiteln om Den Evangeliska Mariavägen och om Mariadöttrarnas enhet och traditionen från Paulina Mariadotter. Förf. avgränsar sig från utformningen av ordenslivet hos de benediktinska, till romersk katolicism 1988 konverterade Mariadöttrarna i Vadstena, som behållit en överkonfessionell gemenskap med de evangeliska Mariadöttrarna i Vallby, och koncentrerar sig istället på historien och på de evangeliska Mariadöttrarnas liv i samtiden. Mariadöttrarnas undvikande hållning i ämbetsfrågan, som de inte vill diskutera, men accepterar den kyrkas ordning inom vilken de verkar, är endast skenbart lätt. De prioriterar här, som i andra sammanhang sin särskilda kallelse.

Kongregationens rättsliga ställning uppmärksammas: som orden inom Svenska kyrkan är den en sammanslutning «helt på den fria associationens grund». Egenartad är den starka ställning Maria Paulinadotters profetior eller uppenbarelser intar som «det av Herren givna», av vilket en del för en utomstående kan förefalla mycket tidsbundet. Annars är Jungfru Marias plats i Maria Paulinadotters teologi intressant: det är en kristologiskt och ecklesiologiskt motiverad mariologi i en evangelisk kontext.

Avsnittet om bilden som instrument för spiritualiteten är spännande. Den första bilden är Triermadonan från 1600- eller 1700-talet, som även pryder avhandlingens omslag, den andra är Den Evangeliska Mariavägen, som domineras av kongregationstecknet «Hjärtat på korset». Den tredje bilden är en framställning av Mariadöttrarnas hjärtpunkt i Vallby som en andlig källa i kyrkans mitt. Den fjärde bilden blir — överraskande, men träffande — Paulina Mariadotter själv.

En ytterligare, utomvetenskaplig kvalitet hos denna avhandling är att den ställer läsaren inför centrala, existentiella frågor om kallelse och livsväg.

Bland smärre anmärkningar kan särskilt nämnas att danska texter konsekvent återges med svenska bokstäver, något som med dagens datormöjligheter är helt onödigt. Någon gång blir stavdelningen rent besvärande («Marias-ånger»).

Birgitta Laghés avhandling är en mycket läsvärd undersökning av spiritualiteten i en gemenskap som skapats kring en kristen personlighet. Som framgått är uppgiften mycket väl genomförd och avhandlingen förtjänar därför mer än vanlig uppmärksamhet.

Anders Jarlert

Religion in Geschichte und Gegenwart: Handwörterbuch für Theologie und Religionswissenschaft. Vierte, völlig neu bearb. Aufl., herausgeg. von H.D. Betz., D.S. Browning, B. Janowski, E. Jüngel. Band 7: R–S. lxxxvi + 1015 sid. Tübingen: J.C.B. Mohr (Paul Siebeck), 2004.

Utgivningen av den fjärde upplagan av *Religion in Geschichte und Gegenwart* lider mot sitt slut. Därmed närmar sig också möjligheten av att använda sig av RGG som ett komplett uppslagsverk. Band 8 kommer ut under 2005 och tillsammans med ett registerband är utgåvan därmed komplett. Här har säkert en noggrann avvägning varit viktig för utgivarna: Under hur lång tid kan ett verk ges ut utan att de första delarna blir inaktuella innan de sista publiceras? Första delen kom ut 1998, vilket alltså totalt blir sju år. Acceptabelt skulle jag vilja hävda, inte minst med tanke på att det första bandet av *Theologische Realenzyklopädie* gavs ut 1977 och det trettiosjätte och sista först 2004.

Det sjunde bandet av RGG som omfattar bokstäverna R och S innehåller av självklara skäl ett antal inslag om svensk teologi och svenska teologer. Låt mig börja med de kortare omnämningarna. Johannes Rudbeckius får en kort notis, där han utnämns till den viktigaste biskopen under Sveriges stormaktstid, och även så Johan Ludvig Runeberg som ju skrev på svenska, och Henrik Schartau, som givet hans betydelse fått ett tämligen blygsamt utrymme. Artikeln om Nathan Söderblom är skriven av den tjeckiske forskaren Bretislav Horyna. En något längre artikel om August Strindberg är författad av den tyske litteraturprofessorn Heinrich Detering. Jacob A. van Belzen har skrivit en kort notis om den svenska religionspsykologins grundare Hjalmar Sundén och Christopher Steed om missionsvetaren Bengt Sundkler. Emanuel Swedenborg behandlas av Harry Lenhammar, emeriterad professor i kyrkohistoria vid Uppsala universitet. Förutom de korta biografiska notiserna om nämnda personer har Karin Sarja, TD i missionsvetenskap från Uppsala, skrivit en kort artikel om «Schwedische Missionen».

Mer utrymme ges givetvis i den kyrkohistoriska artikeln «Schweden» av Anders Jarlert, professor i kyrkohistoria vid Lunds universitet, där Sveriges kristna historia skildras i detalj efter en kort redogörelse för geografi och de ickekristna religionerna. Jarlert beskriver den kristna kyrkans öden i Sverige från Ansgar på 800-talet över 1500-talets reformation till 1900-talets sekularisering. I avsnittet om vår samtid påpekar Jarlert att den religiösa aktiviteten är låg, även om Svenska kyrkan fortfarande spelar en framträdande roll vid offentliga händelser och ett nytt intresse för religion kan spåras i kulturlivet. Det säger sig självt att en översikt som omfattar fem spalter inte